

Türkiyədə məktəblilərlə sosial işin tətbiqi sahəsinin qiymətləndirilməsi: yeni üfüqlər və proqnozlar

Burcu Gündüz¹, Əbülfəz Süleymanov²

Müəlliflər:

¹ Burcu Gündüz,
Sakarya Universiteti
Sosial İş kafedrasının
magistranı.
E-mail: burcugunduz@
hotmail.com

² Əbülfəz Süleymanov,
Prof. Dr. Üsküdar
Universiteti Sosial Elmlər
Fakültəsi. E-mail:
abulfaz.suleymanov@
uskudar.edu.tr

Açar sözlər:

Məktəbdə sosial iş, uşaq rifahı, risk faktorları, sosial ədalət.

Annotasiya. Məktəb uşağın hərtərəfli inkişafında, kamil şəxsiyyət kimi cəmiyyətdə layiqli yer tutmasında və sosiallaşma prosesində olduqca mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Bu baxımdan məktəb mühitində şagirdlərin ailələri ilə davamlı əlaqə saxlanılması, şagirdlərin hərtərəfli inkişaflarının dəstəklənməsi, onların bioloji, psixoloji və sosial problemlərinin həlli üçün multidisiplinar yanaşmaların tətbiq olunması zəruridir. Bu məqsədlə məktəbdə təhsil prosesinin təşkili və tənzimlənməsi prosesində sosial iş ixtisası ilə bağlı mütəxəssisin olması vacib şərtlərdən biridir. Məktəblərdə uşaqların hərtərəfli inkişafı üçün göstərilən sosial iş sahəsi elmi ədəbiyyatda «məktəblilərlə sosial iş» kimi qeyd olunmuşdur. Bu məqalədə məktəblilərlə sosial işin əhatə dairəsinin əsasları haqqında məlumat verilərək, bu sahənin inkişaf tarixi və dünya təcrübəsi təhlil olunmuşdur. Məqalənin ikinci hissəsində İstanbulun Üsküdar rayonunun Kirazlı məhəlləsindəki ümumtəhsil məktəbində təhsil alan 32 şagirdin yaşadığı evlərdə aparılan sosial tədqiqatın nəticəsi qiymətləndirilmişdir. Tədqiqat nəticəsində ailələrdəki ehtiyacların və nöqsanların müəyyən edilməsi və bu problemlərin aradan qaldırılması üçün məktəblərdə sosial iş sahəsinin tətbiqinin vacibliyi aşkarlanmışdır.

DOI: 10.32906/AJES/683.2018.04.25

Məqaləyə istinad: Gündüz B., Süleymanov Ə. (2018) *Türkiyədə məktəblilərlə sosial işin tətbiqi sahəsinin qiymətləndirilməsi: yeni üfüqlər və proqnozlar*. «Azərbaycan məktəbi». № 4 (685), səh. 11–25.

Məqalə tarixçəsi

Göndərilib: 11.11.2018; Qəbul edilib: 10.12.2018

Türkiye’de Okul Sosyal Hizmeti Uygulama Alanının Değerlendirilmesi: Yeni Açılımlar ve Öngörüler

Burcu Gündüz¹, Abulfaz Süleymanov²

Yazarlar:

¹ Burcu Gündüz,
Sakarya Üniversitesi
Sosyal Hizmet Yüksek
Lisans Öğrencisi.

² Abulfaz Süleymanov,
Prof. Dr. Üsküdar
Üniversitesi Sosyoloji
Bölümü.

Anahtar Kelimeler:

Okul Sosyal Hizmeti,
Çocuk Refahı, Risk, Sosyal
Adalet.

Özet. Okullar çocuğun her açıdan gelişiminde, yetiştirilmesinde, nitelikli insan gücü olarak toplumda yerlerini almalarını sağlamada ve toplumsallaşması sürecinde oldukça önemli eğitim kurumlarıdır. Bu nedenle okul ortamlarında öğrencilerin aileleri ile iş birliği yaparak, gelişim alanlarını destekleyerek, biyopsikososyal sorunlarının ele alınması ve çözümlenmesinde multidisipliner yaklaşımlar benimsenmesi gerekmektedir. Bu multidisipliner çalışma ekibinde sosyal hizmet uzmanının varlığı çocuğun refahı için şarttır. Okullarda çocuk refahına yönelik yapılan sosyal hizmet disiplinin literatürde ki karşılığı okul sosyal hizmetidir. Bu çalışmada, okul sosyal hizmetinin tanımı ve kapsamı hakkında bilgi verilmiş, kronolojisine ve dünyadaki durumuna kısaca değinilmiş; İstanbul ili Üsküdar İlçesi Kirazlı mahallesinde bir ortaokulunda 32 çocuğun hanelerine yapılan sosyal incelemeleri ve alan deneyimlerinin sonuçları değerlendirilmiştir. Elde olunan bulgular ışığında ailedeki ihtiyaçların ya da sosyal işlevlerinde ortaya çıkan aksaklıkların görülebilmesi ve bu aksaklıklara karşılık gelen çözüm mekanizmalarının hayata geçirilmesi için okullarda sosyal hizmet uygulamasının bir an evvel hayata geçirilmesinin önemi bir kez daha bu araştırma sonucunda ortaya koyulmuştur.

DOI: 10.32906/AJES/683.2018.04.25

Makaleden alıntı: Gündüz B., Süleymanov A. (2018) *Türkiye’de Okul Sosyal Hizmeti Uygulama Alanının Değerlendirilmesi: Yeni Açılımlar ve Öngörüler*. «Azərbaycan məktəbi». № 4 (685), s. 11–25.

Makale Tarihçesi

Gönderim Tarihi: 11.11.2018; Kabul Tarihi: 10.12.2018

Giriş

Farklı yaşam durumlarında, birbirinden farklı sosyo ekonomik özellikleri olan ailelerden gelen öğrenciler, okul başarılarına, okul devamlarına ve arkadaş ilişkilerine olumsuz yönde etki eden, biyopsikososyal gelişimlerini tehdit eden çeşitli sorunlarla karşılaşabilmektedirler. Bu sorunların ele alınmasında, ailenin ve tedavi kurumlarının sorumlulukları olduğu gibi, eğitim kurumlarının da hem çözüm bulma, rehberlik etme hem de öğrencinin iyi olma halinin sürekliliğinin sağlanması ve korunması açısından önemli roller vardır.

Okullar çocuğun aileden sonra ilk sosyalleştiği alanlardan biridir. Doğal olarak çocuğun eğitim hayatında takip edilmesi, karşılaşabileceği risk faktörlerinin belirlenmesi ve bu risklere karşılık koruyucu önleyici faaliyetlerin yürütülmesi açısından hayati önem taşımaktadır.

Çocuk koruma sistemi içerisinde çocuğun yüksek yararı düşünüldüğünde sosyal hizmet uygulamalarını okullardan azade görmek mümkün değildir. Çocuğun toplumsal hayatla uyumlu, ruhsal ve fiziksel olarak tam bir iyilik hali içinde olması ve mutlu bir insan olarak büyümesi için çocuk refah alanının çocuğun hayatındaki her türlü gereksinimini kapsamaması gerekmektedir.

Bu bağlamda çocuğun çok düzeyli ihtiyaç ve sorunlarıyla baş edebilmek, meslekler ve kurumlar arası işbirliğini ve toplumsal katılımı gerektirmektedir. Aynı zamanda bu işbirliklerinin bütüncül bir bakışla ve kapsayıcı bir yaklaşımla bir araya getirilerek koordine edilmesi ve hem okullarla hem de öğrencilerle buluşturulması önem arz etmektedir (Yeşilyakalı, Meydan, 2017:207).

Bu noktada, pek çok ülkede uygulanan “okul sosyal hizmeti birimi” devreye girmektedir. Okul sosyal hizmeti, çocuğun güvenli bir ortamda eğitilmesine ve gelişmesine engel teşkil eden riskli durumların önceden tespit edilerek ortadan kalkmasını sağlar. Okulda sosyal hizmet uzmanının yürüttüğü mesleki çalışmalar ile çocuğu henüz riskli durum ile

karşılaşmadan korumayı amaçlar. Yani okul sosyal hizmeti, sosyal hizmet mesleğinin koruyucu önleyici işlevini yerini getiren, çocuk koruma sisteminin önemli bir koludur (Duman, 2014:1).

Multidisipliner bir ekip çalışması bağlamında yürütülen okul sosyal hizmeti uygulamalarının bir çok ülkede, öğrencinin başarısına ve okula devamına yönelik olumlu etkileri çeşitli çalışma ve araştırmalarla kanıtlanmıştır.

Okul sosyal hizmeti dünyada oldukça yaygın olarak uygulanmakta olan bir sosyal hizmet alanı olmasına karşın Türkiye’de hala meslek olarak tanımlanmamaktadır. Fakat son dönemde yapılan çalışmalar ülkemizde de okul sosyal hizmeti ihtiyacını gözler önünde sermektedir.

Bu çalışmada, okul sosyal hizmetinin tanımı ve kapsamı hakkında bilgi verilmiş, kronolojisine ve dünyadaki durumuna kısaca değinilmiş; İstanbul ili Üsküdar İlçesinde riskli olarak belirlenen mahallelerden biri olan Kirazlıtepe mahallesinde bir ortaokulda, sosyal hizmet uzmanı tarafından 32 çocuğun hanelerine yapılan sosyal incelemeleri ve alan deneyimlerinin sonuçları değerlendirilmiştir. Bu bağlamda, okul sosyal hizmeti uygulamalarına örnek olması için bir pilot çalışma denemesi yapılmıştır.

Okul Sosyal Hizmeti Tarihiçesi

Okul sosyal hizmeti ilk kez Amerika’da 1906 yılında başlamıştır. 1900’lü yılların başlarında, Amerika’da okula devam etme zorunluluğunun getirilmesi ile farklı sosyo-ekonomik düzeyler, okula devamsızlık ve akademik başarıda düşme gibi birçok problem ortaya çıkmıştır (Dupper, Forrest-Bank ve Lowry-Carusillo, 2015). Çocukların bu problemlerinin sebeplerini tespit edebilmek adına öğretmenler ev ziyaretleri yapmaya başlamıştır. Daha sonra bu ev ziyaretlerinin sosyal hizmet uzmanları tarafından yapılmasına karar verilmiştir. 1923 yılında Amerika’da, gençlerde suça bulaşma oranını düşürmek amacıyla 30 tane okul sosyal hizmet uzmanı istihdamı

sağlanmışır. 1940-1960 yılları arasında okullarda öğretmenler ve diğler personel ile ekip çalışması desteklenerek vaka çalışmaları başlamıştır. 1945’de okulda çalışan bir sosyal hizmet uzmanı olabilmek için sosyal hizmet alanında en az yüksek lisans derecesinde eğitim görmüş olmak gerektiğı önerisi getirilmiştir. 1975 yılında Amerikan Sosyal Hizmet Uzmanları Derneğı tarafından okul sosyal hizmeti standartları oluşturulmuştur. Bu standartlarda “koruyucu ve önleyici uygulamalara” oldukça önem verilmiştir. 1960-70-80 ve 90’lı yıllar süresince dezavantajlı çocukların eğitim ihtiyaçlarına yönelik özel hukuki düzenlemelerle, okul sosyal hizmetinin önemini artırmış ve sosyal hizmet uzmanı istihdamında arttırma yapılmıştır (Duman, vd., 2014:11).

90 ülkede istihdam edilen Okul Sosyal Hizmet Uzmanlarına istatistiki verileri incelenerek hazırlanan Global Ajanda kitabına göre (2012); 750.000’in üzerinde sosyal hizmet uzmanı bulunmaktadır. A.B.D.’de halen 285.700 okul sosyal hizmet uzmanı görev yapmaktadır. A.B.D.’nde okul sosyal hizmet uzmanların 37.050’ si İlköğretim ve Ortaöğretimde görev almaktadır. A.B.D.’de 2022 İstihdam Projeksiyonuna göre bu verilere ilave olarak, okul sosyal hizmet uzmanı oranının %19 artırılması planlanmıştır. Yani var olan 285.700 okul sosyal hizmet uzmanına ek olarak ortalama 43.100 sosyal hizmet uzmanının daha okullarda istihdam edilmesi planlanmıştır (Dupper, Forrest-Bank ve Lowry-Carusillo, 2015)

Dünya genelinde sosyal hizmet uzmanlarının okul personeli içinde yer almasının, 1900’lü yılların ilk dönemlerinde başladığı bilinmektedir (Duman, 2001: 94).

Türkiye’de 17 Nisan 2001 tarih ve 24376 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan Milli Eğitim Bakanlığı Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliğ’inde Rehberlik Araştırma Merkezlerinde (RAM) “Sosyal Hizmet Uzmanlarının” görev almaları ile ilgili düzenleme yapılmıştır.

Duman’ın 2000 yılında tamamladığı okul sosyal hizmeti ile ilgili doktora çalışmasının

ardından, sosyal hizmet öğrencilerinin MEB’na bağı okullarda staj yapmaları sağlanarak; Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü’nde 1970-2000 yılları arasında uygulanmayan “okul sosyal hizmeti öğrenci uygulama” çalışmaları yeniden başlamıştır (Duman, 2014:32).

Bu yönetmelikte RAM’larda çalışacak “sosyal çalışmacı” şu şekilde tanımlanmıştır: “*Üniversitelerin sosyal hizmetler alanında lisans eğitimi almış rehberlik ve araştırma merkezlerinde danışanlarla ilgili olarak verilecek hizmetlerin planlanması için gerekli sosyal, ekonomik ve kültürel bilgileri toplayan, değerlendiren ve hizmetlerin verilmesinde sosyal hizmet kurumları arasında eşgüdümü sağlayan personel*” (MEB, 2001: Madde 4). Aynı yönetmeliğın 40. Maddesinde ise sosyal çalışmacıların görevleri ifade edilmiştir.

Ak Partinin 2013 Seçim bildirgesinde “Uyusturucu ve alkol kullanımı ile şiddet olaylarının önlenmesi için okullarda Okul Sosyal Hizmeti başlatılacaktır.” ifadesinin yer almıştır. Böylece okul sosyal hizmeti bir parti programında ilk kez ifade edilmiş olmuştur (Duman,2014:34).

T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından 14-16.05.2014 tarihlerinde gerçekleştirilen 6. Aile Şurasında «Okul Sosyal Hizmeti başlatılmalı ve yaygınlaştırılmalıdır» kararı alınmıştır (Duman,2014:34).

T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın hazırladığı ve 14.11.2013 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan “Ulusal Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planında (2013-2017)” 2016’ya kadar Milli Eğitim Bakanlığı’na bağı tüm okullarda, «sosyal hizmet birimleri» kurulması kararı ifade edilmiştir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğünün Koordinasyonunda, 12.12.2013 tarih ve 5767 sayılı kararıyla onaylanarak yürürlüğe giren “Ulusal Çocuk Hakları Stratejisi ve Eylem Planı (2013-2017)” doğrultusunda, okul sosyal hizmeti ile ilgili bazı önemli kararlar alınmıştır. 22.10.2014 tarihli 14. Merkezi Koordinasyon Toplantısında MEB Yüksek Planlama Kurulu tarafından 2016 yılına kadar

Milli Eğitim Bakanlığına bağlı tüm okullarda “Okul Sosyal Hizmet Birimlerinin kurulması” kararı alınmıştır (Duman,2014:34).

2015 yılında Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği (SHUD) bünyesinde “Okul Sosyal Hizmeti Komisyonu” kurulmuştur. 15 Kasım 2015’de Hacettepe Üniversitesi Okul Sosyal Hizmet Merkez açılmıştır.

Milli Eğitim Bakanlığının 2015 yılı “Merkez ve Taşra Teşkilatı Unvan Değişikliği” sınavı kılavuzuyla, 2015 yılı Şubat ayında unvan değişikliği yoluyla 600 Sosyal Çalışmacı görevlendirilmesi için ilana çıkmıştır (Duman,2014:34).

Aralık 2015 tarihinde ASPB ile MEB katılımıyla gerçekleştirilmiş olan Koordinasyon Kurulu toplantısında Okul Sosyal Hizmeti ile ilgili proje ve çalışmaların ASPB ve MEB işbirliğinde yapılmasının desteklenmesi kararı alınmıştır (Duman,2014:35).

Okul Sosyal Hizmeti

Çocukların eğitim, sağlık ve güvenliklerini sağlamak onları, sosyal risklerden korumak amacıyla bir ülkede üretilen politika ve hizmetler, başka bir deyişle çocukların tam iyilik haline yönelik yürütülen tüm uygulamalar çocuk refahı alanı olarak kabul edilmektedir (Karaaş, Çevik, 2016:889).

Uluslararası hukuk açısından değerlendirildiğinde çocuğun “tam iyilik halinin sağlanması” temel bir haktır. Bu nedenle çocuk refahının sağlanmasına yönelik yürütülen tüm kamusal hizmetlerin öncelikli konusu; her koşulda çocuğun bedensel, ruhsal, sosyal ve eğitsel gelişimini olumsuz yönde etkileyebilecek risklerden korunması ve güvenliğinin sağlanmasıdır.

Evrensel olarak bakıldığında sosyal hizmet hem bilim niteliğiyle hem de bir meslek olarak “Çocuk Refahı Alanında” etkin uygulama ve profesyonel müdahale yeterliliğine ulaşmış bir disiplindir. Bu uygulamaların sonucu olarak “Okul Sosyal Hizmeti” yüz yıldan fazla bir süredir okul sistemindeki yerini almış bulunmaktadır.

Okullarda ve aile içinde çocuğun maruz kaldığı akran şiddeti, ihmal ve istismar, aile içi şiddet, bağımlılık, çeteleşme, yoksulluk gibi riskli koşullarının okul tarafından takip edilmesi ve gerekli önlemlerin alınması oldukça önemlidir. Çocuğun bahsedilen riskli koşullar içinde iyi korunabilmesi için yaşadığı kişisel, aile ve okul çevresi ile ilgili problemlerinin yakından takip edilmesi şarttır (Duman,2014:4).

Okul sosyal hizmeti çocuğun sosyal çevresinden kaynaklanan engellerin tespit edilmesi, bu engellerin ortadan kalkması için gerekli olan mekanizmaların hayata geçirilmesi, çocuğun eğitim alma hakkının sağlıklı şekilde gerçekleşmesi ve olası riskli durumlarla temasının önüne geçilmesi için organize edilen çalışmaları kapsar.

Okul sosyal hizmetinin temel amacı; öğrencilerin psikososyal problemlerini çözerek akademik başarılarını yükseltmek ve eğitim kurumlarını daha işlevselleştirerek eğitim kalitesini yükseltmektir (Nadir ve Aktan, 2015:79).

Duman (2014) okul sosyal hizmetini; *“bir sosyal hizmet uzmanının sorumluluğunda, çocuğun üstün yararını temel alan, öncelikli olarak eğitim gören çocuk ve gençler ile ailelerinin karşılaştıkları ekonomik, psikolojik ve sosyal ihtiyaç ve sorunlarının giderilmesine ve çözümlenmesine yönelik olarak çalışmalar yürütmeyi hedefleyen, bu hedefi gerçekleştirirken de bu ihtiyaç ve sorunlara yönelik olarak okulda ve toplumda bulunan çeşitli kaynaklar ve hizmetler arasında etkili bir işbirliği ve koordinasyon sağlayan, çalışmalarını “ekip çalışması” anlayışıyla yürüten, sosyal hizmetin mesleki bilgi, yöntem, teknik ve becerini mesleğin etik ilkelerini esas alarak mesleki müdahale ve uygulamalarda bulunan bir sosyal hizmet alanı”* olarak tanımlamıştır (Duman,2014:3).

Tanımdan da anlaşılacağı üzere okul sosyal hizmeti, sosyal hizmet sunumunun okul ortamında gerçekleşmesidir. Sosyal hizmet mesleğinin okullarda uygulanan bir kolu olan okul sosyal hizmeti, çocuğun eğitim hayatından etkin bir şekilde faydalanmasının önüne geçen gereksinimlerin ya da problemlerin tespit

edilerek çocuğun, ailesinin ve çevresinin sosyal işlevselliklerinde ortaya çıkan aksaklıkların giderilmesine yardımcı olur.

Okul Sosyal Hizmet Uzmanı Mesleki Çerçeve Çalıştay Raporunda belirtildiği gibi Çocuk refahı alanı ile Okul Sosyal Hizmeti arasındaki işbirliği ile, çocuğa yönelik koruyucu-önleyici, geliştirici-değiştirici, tedavi-rehabilitate edici, izleme hizmetleri ve politikalar arasında eşgüdüm sağlanarak, çocukların hem okul ortamında hem de okul ortamı dışında daha iyi korunması ve gelişmesine katkıda bulunabilir (2016-2017:6).

Okullarda Çalışan Sosyal Hizmet Uzmanının Rollerini

Franklin ve Harris (2007) ise okul sosyal hizmet uzmanlarının rollerini; konsültasyon, klinisyenlik, kolaylaştırıcılık işbirlikçilik, eğiticilik, arabuluculuk, savunuculuk, farklılıklarla çalışma, yöneticilik, vaka yöneticiliği ve aracılık, politika geliştiricilik olarak kategorize etmiştir (Akt. Nadir, 2014:56-57).

Hare (1988) göre okul ortamında çalışan sosyal hizmet uzmanlarının yürüttükleri mesleki görevler ve çalışmalar şu şekilde ifade edilmiştir; öğrencinin gereksinimlerini değerlendirme, program planlama ve değerlendirme, direkt hizmet etme, savunuculuk, konsültasyon / liyezon, koordinasyon ve işbirliği, yönetim / organizasyon (Akt. Duman, vd., 2014:16-17).

Ülkemizde 17 Nisan 2001 tarih ve 24376 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan Milli Eğitim Bakanlığı Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği'nde sosyal çalışanların görevleri şu şekilde ifade edilmiştir :

Merkezde görevli sosyal çalışmacı aşağıdaki görevleri yapar:

a) *Merkeze yapılan başvurular üzerine öğrenci, aileler ve diğer ilgililerle görüşme yapar, gerekli bilgileri toplar.*

b) *Merkeze gelen öğrenci veya bireyleri aile yapısı, fizikî-sosyal gelişim, çocuk-aile ilişkisi, eğitim, çevreye uyum gibi çeşitli değişkenlere göre inceler, bilgileri değerlendirir. Çeşitli sosyal*

çalışma tekniklerini kullanarak problemlerin çözülmesine yardımcı olur.

c) *Merkeze gelen öğrenci veya bireylerin sosyal ve ekonomik durumlarına göre çevrede yararlanabilecekleri eğitsel ve sosyal hizmet olanaklarını araştırır, tanıtır.*

d) *Hizmetlere ilişkin konferans, gezi, seminer, grup toplantısı gibi sosyal etkinlikleri organize eder.*

e) *Hizmet alanında toplumun ekonomik, sosyal, kültürel ve benzeri özelliklerinin ve gereksinimlerinin belirlenmesine ilişkin araştırmalar yapar, bunları hizmetlerde yararlanılmak üzere ilgililere iletir ve bu düzenleme çalışmalarına alanıyla ilgili konularda katılır.*

f) *Merkezin tanıtılması ve diğer kurum ve kuruluşlarla iş birliği yapılması yönünde çalışmalarda bulunur.*

g) *Alan ve bölümünün hizmetleriyle ilgili bilimsel gelişmeleri izler, çalışmalarında bunlardan yararlanır.*

h) *Merkezdeki diğer meslek elemanlarıyla ekip çalışması yapar ve görevlerine ilişkin kayıtları usulüne uygun şekilde tutar.*

ı) *Merkez müdürünün vereceği, hizmetle ilgili diğer görevleri yapar(MEB, 2001: Madde 40).*

Okul Sosyal Hizmeti Birimi İşleyişi Prosedürü

Okul sosyal hizmeti ile ilgili olarak ülkemizde yaygın bir uygulama alanının olmaması sebebiyle sosyal hizmet uzmanının ne yapacağı, özellikle rehber öğretmenlerden farklı olarak ne tür mesleki çalışmaları, nasıl yürüteceği konusunda alanda oldukça fazla soru işaretleri mevcuttur. Bu sebeple bir okulda Okul Sosyal Hizmet biriminin kurulması durumunda sosyal hizmet uygulamalarının ne şekilde olabileceğine dair bir model oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu model şu şekildedir:

Başvuru şekline göre;

A. Öğrenci Sosyal Hizmet Birimine Kendisi Başvuruyor İse:

- Öğrenci sosyal hizmet birimine kendisi

başvurur.

- Sosyal hizmet uzmanı çocuk ile ön görüşme yapar.

- Görüşme Formu doldurulur, öğrencinin ihtiyacı tespit edilir ve sosyal hizmet müdahalesi belirlenir.

B. Psikolojik Danışma ve Rehber Öğretmen ya da Diğer Öğretmenler Tarafından Yönlendiriliyor İse:

- Havale yapan öğretmen tarafından Okul Sosyal Hizmet Birimi Havale Formu doldurulup sosyal hizmet birimine iletilir

- Sosyal hizmet uzmanı tarafından havale isteyen öğretmenden öğrencinin durumu hakkında bilgi alınır.

- Öğrenci ile ön görüşme yapılır, Görüşme Formu doldurulur.

- İhtiyaca göre yapılacak sosyal hizmet müdahalesi belirlenir.

- Havale eden öğretmenle süreç hakkında bilgi alışverişi yapılır.

1. Sosyal Güvencesiz ve Maddi Yetersizliği Olan Öğrencilerle Çalışma:

- Okul Sosyal Hizmet Birimi Havale Formu doldurularak Okul Sosyal Hizmet Birimine ulaştırılır.

- Sosyal hizmet uzmanı tarafından havale isteyen öğretmenden öğrencinin durumu hakkında bilgi alınır.

- Sosyal Hizmet Uzmanı öğrencinin velisi ile irtibata geçerek Sosyal İnceleme ziyareti planlar.

- Sosyal İnceleme Ziyareti Neticesinde öğrencinin ve ailenin ihtiyacı tespit edilir.

- Sosyal İnceleme Raporu doldurulur.

- İhtiyaca göre yapılacak sosyal hizmet müdahalesi belirlenir.

- Değerlendirme neticesinde sosyo ekonomik desteğe ihtiyacı olduğu tespit edilen aileler için ‘ayni nakdi yardım’ hizmet modelinden yararlanması için ASPB Müdürlüğü’ne bildirişi yapılır ya da aile yönlendirir.

- Gerekli durumlarda Valilik ve Kaymakamlığın Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları ile görüşülür, ailenin sosyal yardımlardan faydalanması için bu kurumlarca gerekli

değerlendirmenin yapılması sağlanır.

- Aile takip edilir.

- Gerekli durumlarda tekrar Sosyal İnceleme yapılabilir, aile okula davet edilebilir, öğrenciyle bireysel görüşme yapılabilir.

- Havale eden öğretmenle süreç hakkında bilgi alışverişi yapılır.

2. İstismar Şüphesi Olan Öğrenci ile Çalışma:

Çocuk ile ilgili istismar, on sekiz yaş altı cinsel ilişki veya adölesan gebelik şüphesi ile ilgili bulgularla karşılaşan okul çalışanı;

- Sosyal hizmet uzmanını en acil şekilde durumdan haberdar eder.

- Sosyal hizmet uzmanı hemen çocukla irtibata geçerek güvenli bir yerde kalmasını sağlar. Bu noktada gerek görülürse okul güvenliğinden ya da polisten destek alınır.

- Çocuğun tıbbi müdahaleye ihtiyacı var ise direkt en yakın hastanenin acil servisine güvenlik ya da polis eşliğinde gidilmesini organize eder.

- Okul müdürü durumdan haberdar edilir.

- Bildirimde bulunan kişi tarafından durum hakkında tutulan tutanak gizlilik ve mahremiyet ilkesine uygun olarak okul idaresine iletilir.

- Okul Müdürü tarafından sosyal hizmet uzmanına haber verilip verilmediği, tutulup tutulmadığını teyit edilir.

- Çocuk hakkında görüş bildirmesi için ilgili uzman personellere havale edilir. (Rehber öğretmeni, varsa psikolog vb.)

- Sözü edilen uzmanlar görüş bildirir rapor hazırlar.

- İlgili raporun bir nüshasının çocuğun dosyasında yer alması sağlanır. Bir nüshası adli işlemler için Okul Müdürüne iletilir.

Sosyal Hizmet Uzmanı;

- Çocuk ve/veya aile bireyleri ile gerekli görüşmeleri yapar.

- Mevcut durumu değerlendirir ve gerekli gördüğünde ailenin ikameti adresinde Sosyal İnceleme yapabilir.

- Yapılan bu görüşmeler sonucunda mevcut durum raporlaştırılır.

- İlgili meslek elemanları tarafından hazırlanan raporlar Okul Müdürüne iletdikten sonra İdare tarafından adli sürecin başlatılması için ilgili kurumlar (Emniyet Müdürlüğü Çocuk Şubesi, Savcılık, aile ve Çalışma Bakanlığı İl Müdürlüğü) haberdar edilir.

- Tüm Bildirimler sosyal hizmet uzmanı tarafından İl/İlçe Emniyet Müdürlüğü Çocuk Büro Amirliğine bildirilir.

- 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu Kapsamında çocuğun değerlendirilmesi ve bununla ilgili danışmanlık, eğitim vb tedbirlerin talep edilmesi sağlanır.

- Gerekli ve acil durumda sosyal hizmet uzmanı direk savcı ile de iletişime geçebilir.

3. Aile İçi Şiddet Mağduru Öğrenci ile Çalışma:

- Şüpheli, bulgu ya da beyana istinaden şiddet riski olan çocuk sosyal hizmet birimine bildirilir.

- Okul Sosyal Hizmet Birimi Havale Formu doldurularak Okul Sosyal Hizmet Birimine ulaştırılır.

- Sosyal hizmet uzmanı, çocukla görüşme yapar. Şiddet öyküsünü alır.

- Sosyal hizmet uzmanı tarafından Adli Mercilere sunulmak üzere Sosyal İnceleme Raporu hazırlanır.

- Bildirimi yapan kişi tarafından konuyla tutanak tutulur. Süreçten Okul Müdürü haberdar edilir.

- Sosyal endikasyonu bulunan şiddet mağduru çocuk uygun fiziki şartları taşıyan ve güvenli odalara alınır. Hayati risk veya tehdidin devam etmesi halinde; durum tutanak altına alınarak, kolluk kuvvetlerin güvenliğinden destek talep edilir.

- Adli koruma ve inceleme makamları tarafından (Cumhuriyet Başsavcılığı ve olayın geçtiği ikamet adresi İl/İlçe Emniyet Müdürlüğü, Asayiş Büro / Polis Merkezi, Aile ve Çalışma Bakanlığı İl Müdürlüğü) ihbar niteliği taşıyan tüm bilgilerin değerlendirilmesi, güvenlik, sağlık, koruma vb. tedbirler açısından değerlendirme talep edilir.

- Gerekli durumlarda 6284 Sayılı Ailenin

Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun gereğince tedbir kararı talep edilir ve hazırlanan raporun bir nüshası kolluk kuvvetlerine resmi yazı ve /veya tutanak ile teslim edilir.

- Çocuğa aile içi şiddetle ilgili bilgilendirme yapılır. Gerekirse psikiyatri veya psikologa yönlendirilir.

4. Madde Bağımlısı ya da Madde Bağımlılık Riski olan Öğrenci ile Çalışma:

- Madde bağımlılığı şüphesi oluşan çocuk sosyal hizmet birimine yönlendirilir.

- Okul Sosyal Hizmet Birimi Havale Formu doldurularak Okul Sosyal Hizmet Birimine ulaştırılır.

- Sosyal hizmet uzmanı çocukla bireysel görüşme yapar. Görüşme Formu doldurulur. Çocuğun maddeyi bırakmaya gönüllü olup olmadığı tespit edilir. Gönüllü ise madde bağımlılığı tedavisi yapan ve/ veya psikiyatri servisi olan kurumlarla iletişime geçilerek tedavi olmak üzere havale edilir.

- Çocuğun ailesine bilgi verilir.

- Sosyal hizmet uzmanının gerekli görmesi durumunda öğrencinin velisi ile irtibata geçerek Sosyal İnceleme ziyareti planlar.

- Yapılan İnceleme ziyaretinde veliye bağımlılık hakkında bilgi verilir. Gerekli durumlarda psikolojik ilkyardım yapılır ya da psiko sosyal destekte bulunulur.

- Sosyal İncelemede gerekli psiko-sosyal ve sosyo-ekonomik durum değerlendirmesi yapılarak, madde bağımlısı olmaya neden olan risk etmenleri belirlenir. Sosyal İnceleme Raporu doldurulur.

- İhtiyaca göre yapılacak sosyal hizmet müdahalesi belirlenir.

- Kaymakamlık bünyesinde hizmet veren Bağımlılık Birimi ile iletişime geçilir.

- Çocuk yoksunluk belirtileri ya da herhangi bir şiddet eğilimi gösteriyor ise Kolluk Kuvvetlerine bildirimde bulunulur.

- Çocuk madde etkisinde ise acil olarak 112 ile irtibata geçerek sağlık tesisine transferi sağlanıp. Ailesine bilgi verilir.

- PDR öğretmeni ile birlikte çocuğa özel

görüşme planları oluşturulur.

- Çocuk ve çevresi düzenli olarak takip edilir.
- Aileye danışmanlık süreci başlatılır.
- Kurum içinde düzenlenen eğitimlere ya da grup çalışmalarına hem çocuğun hem ebeveynlerinin katılımı sağlanır.
- Devletin madde bağımlılığı ile ilgili verdiği hizmetler hakkında çocuk ve ailesi bilgilendirilir. Bu kaynaklara erişimi konusunda yardımcı olunur.

5. İhmal (sağlık, beslenme, eğitim, vb.) Şüphesi Olan Öğrenci Çalışma:

- İhmal şüphesi oluşan çocuk sosyal hizmet birimine yönlendirilir.
- Okul Sosyal Hizmet Birimi Havale Formu doldurularak Okul Sosyal Hizmet Birimine Ulaştırılır.
- Sosyal Hizmet Uzmanı öğrenci bireysel görüşme yapar. Görüşme Formu doldurulur, öğrencinin durumu değerlendirilir ve sosyal hizmet müdahalesi belirlenir.
- Sosyal Hizmet Uzmanı öğrencinin velisi ile irtibata geçmesine gerek olmaksızın Sosyal İnceleme ziyareti planlar.
- Yapılan İnceleme ziyaretinde gerekli psiko-sosyal ve sosyo-ekonomik durum değerlendirmesi yapılarak, ihmal şüphesi değerlendirilir. Durum tespit edilir.
- Sosyal İnceleme Raporu doldurulur.
- İhmal şüphesi devam etmekte ise Adli koruma ve inceleme makamları tarafından (Cumhuriyet Başsavcılığı ve olayın geçtiği ikamet adresi İl/İlçe Emniyet Müdürlüğü, Asayiş Büro / Polis Merkezi, Aile ve Çalışma Bakanlığı İl Müdürlüğü) ihbar niteliği taşıyan tüm bilgilerin değerlendirilmesi, güvenlik, sağlık, eğitim ve koruma tedbiri açısından değerlendirme talep edilir.

6. Diğer Görevler;

- Sosyal hizmet uzmanı okul içinde risk faktörü olarak gördüğü konularda eğitim seminerleri, sosyal etkinlikler, projeler vb. çalışmalar düzenler.
- Alanı ile ilgili olarak işbirlikçi kurumlarla

irtibata geçerek okul içi etkinlikler düzenler ya da dış etkinliklere katılımı organize eder.

- Çocuğun yüksek yararı için oluşturulmuş komitelere, kurullara katılır görüş beyan eder.
- Gerekli görülmesi ya da ihtiyaç duyulması durumunda okul çalışanlarına yönelik de iş yeri sosyal hizmeti uygulamaları yürütür.

Araştırmanın Yöntemi ve Çalışma Grubu

Bu çalışmanın verileri hanelere yapılan ziyaretlerde doldurulan sosyal inceleme formları üzerinden elde edilmiştir. Sosyal inceleme formu 4 bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm aile bireylerinin kimlik bilgilerinin (T.C. Kimlik numarası, doğum yeri ve tarihi, ikamet adresi) ve sosyo-demografik özelliklerinin (medeni durumu, cinsiyeti, öğrenim durumu) bulunduğu sorulardan oluşan bölümdür. İkinci bölümde aile bireylerinin sosyo-ekonomik özellikleri (barınma tipi, maddi gelir, is durumu) yer almaktadır. Üçüncü bölümde bireylerin psikososyal (kişisel ve fiziksel özellikler, aile ve sosyal yaşantı) özelliklerine ilişkin soruların bulunduğu bölümdür. Son bölüm ise sosyal hizmet uzmanının değerlendirmesinin ve müdahale planını belirlediği sonuç kısmının yer aldığı bölümdür.

Araştırmanın çalışma grubunu İstanbul ili Üsküdar İlçesinde, riskli olarak belirlenen mahallelerden biri olan Kirazlıtepe mahallesinde bulunan bir ortaokul öğrencileri ve aileleri oluşturmaktadır. Üsküdar ilçesinde bulunan 33 mahalleden sosyo ekonomik seviyesi en düşük mahalleler belirlenmiş, 2018 Üsküdar Kaymaklığının kömür yardımı istatistiklerine göre en fazla kömür yardımı alan ilçeler belirlenmiş, bu doğrultuda 267 kömür yardımıyla en çok kömür yardımı alan mahallelerden biri olan Kirazlıtepe mahallesi pilot bölge olarak seçilmiştir. Çalışma grubunun belirlenmesinde, sınırlı olanaklar ve rehber öğretmenin önerileri dikkate alınmıştır.

Okul sosyal hizmeti uygulamasının yapılacağı okulda, riskli öğrenciler okulun rehber öğretmeni tarafından okul içinde yapılan; şube öğretmenler kurulu toplantıları ve

kararları, öğrenci bireysel görüşmeleri, veli bireysel görüşmeleri, veli ev ziyaretleri, davranış değerlendirme kurulu kararları, yaşam penceresi anketi ve rehberlik servisi çalışmaları neticesinde oluşturulmuştur. Rehber öğretmeni tarafından risk etmenleri açısından öncelikli olduğuna kanaat getirilen 32 öğrenci okul sosyal hizmeti uygulamalarına dahil edilmek üzere sosyal hizmet uzmanına havale edilmiştir. Yapılan analizler neticesinde çocuklar bazı sorun gruplarına göre kategorize edilmiştir. Yakın çevresinde ya da kendisinde bağımlılık olan 6 öğrenci, şiddet eğilimi gösteren 12 öğrenci, davranış problemi olan /arkadaşlarıyla sorun yaşayan 14 öğrenci belirlenmiştir. Bu nedenle, çalışma grubunun seçiminde amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Balcı (2016), bu tür örneklemede araştırmacının seçilecek kişiler hususunda kendi yargısını kullandığını ifade etmektedir (Balcı. 2016:104).

Araştırma Bulguları

Bu araştırma ile okul sosyal hizmetine duyulan ihtiyacın, bir ortaokul özelinde ele alınarak ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Bu bağlamda, öğrencilerin ev ziyaretleri sırasında çocukların aile ortamları görülmüş, ebeveynleriyle görüşülmüştür.

32 hane sosyal hizmet öğrencileri ve sosyal hizmet uzmanı tarafından sosyal inceleme ziyaretleri gerçekleştirildi. Yapılan bu incelemeler neticesinde ailelerin ihtiyaçları ve problemleri belirlenip bunlara çözüm gelen gerekli sosyal hizmet müdahale planı oluşturulmuştur. Her hane ziyareti neticesinde Sosyal İnceleme Raporu (SİR) yazılmıştır. Sosyal İnceleme Raporu Sonuçlarına göre;

Çocuklara yönelik sosyo demografik özellikler şu şekilde özetlenebilir. Örneklem 9 kız, 23 erkek çocuğundan oluşmaktadır. 3 çocuk 12 yaşında, 3 çocuk 13 yaşında, 4 çocuk 14 yaşında, 10 çocuk 15 yaşında, 10 çocuk 16 yaşında, 2 çocuk 17 yaşındadır.

2 çocuk 5. sınıf öğrencisi, 9 çocuk 6. sınıf öğrencisi, 7 çocuk 7. Sınıf öğrencisi, 14 çocuk

8. sınıf öğrencisidir.

32 çocuktan 9 tanesinin tek ebeveynli olduğu tespit edilmiştir. Çocuklardan 5 tanesinin anne ve babasının boşandığı ve annesi ile birlikte yaşadığı, 2 tanesinin ebeveynlerinin resmi olarak boşanmadığı ancak ayrı yaşadıkları ve çocukların da anneleriyle yaşadıkları, 1 çocuğun ebeveynlerinin resmi nikâhlı olmadığı, 1 çocuğun ise babasının vefat ettiği için tek ebeveynli olduğu tespit edilmiştir.

Annelerden 6 tanesinin okuma yazma bilmediği, 16 tanesinin ilköğretim mezunu olduğu, 3 tanesinin ortaokul mezunu olduğu, 4 tanesinin lise mezunu olduğu, 2 tanesinin lise terk olduğu, 1 tanesinin üniversite mezunu olduğu, tespit edilmiştir.

Babalardan 1 tanesinin okuma yazma bilmediği, 11 tanesinin ilköğretim mezunu olduğu, 2 tanesinin ortaokul mezunu olduğu, 2 tanesinin lise mezunu olduğu, 1 tanesinin üniversite terk olduğu tespit edilmiştir. Geri kalan babalarla ikamet adresinde olmadıkları için görüşme sağlanamamıştır.

Sosyal İnceleme raporlarının analizi neticesinde maddi yetersizlik sebebiyle 9 çocuğun ailesine Üsküdar Sosyal Hizmet Merkezi tarafından Sosyal ve Ekonomik Destek (SED) hizmetinden faydalanmasına, 8 çocuğun ailesine aynı yardıma, 5 çocuğun şartlı eğitim yardımından faydalanmasına, 2 çocuğun ailesinin Toplum Ruh Sağlığı Merkezine yönlendirilmesine, 3 velinin hukuki danışmanlığa, 19 ailenin aile danışmanlığı hizmetine, 13 ebeveynin psikolojik danışma hizmeti almasına, 6 velinin İŞKUR hizmetlerinden faydalanmasına, 24 çocuğun ilgileri doğrultusunda kaliteli boş zaman değerlendirebilmeleri için ücretsiz spor aktivitelerine yönlendirilmesine, 6 velinin İstanbul meslek edindirme kurslarına yönlendirilmesine, hali hazırda SED hizmetinden faydalanan üç ailenin yardım miktarının arttırılmasına, 1 velinin engelli maaşına başvurmasına, 3 velinin psikiyatri uzmanı tarafından değerlendirilmesine, 5 öğrencinin akademik başarısının artırılması için ek ders almasına, 3 çocuğun tedbirler açısından değerlendirilmek üzere sosyal hizmet merkezine

havale edilmesine ve bütün velilerin ebeveyn çocuk ilişkisi eğitim programına dahil edilmeye ihtiyaç olduğu tespit edilmiştir.

Tüm sosyal incelemelerin bitmesinin ardından Üsküdar Kaymakamlığı ev sahipliğinde işbirlikçi kurumlarla (Üsküdar Sosyal Hizmet Merkezi, Üsküdar İş kur, Üsküdar Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı, Üsküdar İlçe Emniyet Müdürlüğü, Üsküdar Gençlik ve Spor Müdürlüğü, Üsküdar Belediyesi, Üsküdar Üniversitesi) toplantı yapılarak mahremiyet ve gizliliğe dikkat edilerek inceleme raporlarının sonuçları değerlendirilmiştir.

Bu bağlamda okul sosyal hizmeti pilot uygulaması ile; okul, toplum ve kamu kuruluşları arasında işbirliği ile koruyucu önleyici faaliyetler yürütülerek, ortak çalışma kültürü oluşturulmuş, işbirliği geliştirilmiş, sürdürülebilir bütüncül bir model oluşturulmasına zemin hazırlanmıştır.

Okullardaki Sosyal Hizmet Uzmanının görev ve sorumlulukları, gerekliliği, müfredat vb konularda gerekli akademik ve mesleki çalışmaların yapılabilmesi için veriler elde edilmiştir.

Aileler ve çocuklar sosyo ekonomik ve psiko-sosyal olarak değerlendirilmiş sosyal işlevsizliklerinde meydana gelen aksaklıkların giderilmesine yardımcı olunmuştur.

Üniversitelerin 4 yıllık sosyal hizmet bölümlerinde okuyan 4. Sınıf öğrencilerin haftanın en az 4 gününde okulda staj yapmaları gerekli görülmüştür. Bu sayede iki eğitim ve öğretim kurumu olan okullarla üniversiteler arasında bir işbirliği kurulması sağlanmıştır. Ülkemizde mevcut durumda okullarda Sosyal hizmet uzmanı istihdam edilemediği için en azından gelecekte bu iş kolunun resmileşip atamalarının yapılana kadar her okulda, stajlar sayesinde sosyal hizmet kültürünün öğrenilmesine katkıda bulunulacağı düşünülmektedir. Çalışma kapsamında Üsküdar Üniversitesi Sosyal Hizmet 4. Sınıf öğrencileri okul sosyal hizmet uygulamasında yer alarak bilgi, beceri ve deneyim noktasında mesleki olarak kendilerini geliştirmiş, stajlarını etkin bir biçimde tamamlamışlardır. Rehber öğretmeni ve süper-

vizör sosyal hizmet uzmanı ile koordineli olarak çalışarak tespit edilen ihtiyaçlara yönelik eğitimler düzenlenmişlerdir. Sosyal hizmet stajyer öğrencileri tarafından okulda, sağlıklı yaşam, sağlıklı beslenme, kariyer planlaması ve meslek seçimi ve verimli ders çalışma konularında seminerler verilmiş, öfke kontrolü, akran zorbalığı, sınıf iklimi, sınıf bilinci ve arkadaşlık konularında atölyeler düzenlenmiştir.

Okul Sosyal Hizmeti çalışmaları çocukların okul devamsızlıklarının, olumsuz davranışlarının, şiddet eğilimlerinin olumlu yönde değişmesine, olumlu bir aile ortamı oluşmasını destekleyip, ebeveynlerin bilgi seviyelerini arttırarak, çocuklarına yönelik tutum ve davranışlarının değişmesine, ilgilerinin artmasına, çocuğa yönelik ihmal riskinin azalmasına, çocukların akademik başarısının ve okulla uyumlarının artmasına yardımcı olmuştur.

Okulların problem çözme kapasitesi artırılarak olumlu okul ikliminin oluşturulmasına katkıda bulunulmuştur.

Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmanın bulguları, konuyla ilgili literatürdeki araştırma sonuçları ışığında değerlendirildiğinde, çalışma grubunu oluşturan öğrencilerin önemli bir kısmının okul başarısızlığı ve okul terki ile çocuk ihmali riski altında olduğu sonucuna varılmaktadır. Hanelere yapılan ziyaretlerde çocukların sorunlarının ailedeki başka sorunlarla doğrudan ilişkili olduğu gözlemlenmiştir. Yapılan bu gözlemlerde şiddet eğilimi gösteren, davranış ve uyum bozukluğu olan çocukların ailelerinde şiddetin normalleştirildiğine dair bazı tutumların sergilendiği görülmüştür. Çocuklarının şiddet davranışını problem olarak algılamayan ailelerin farkında olmadan çocuğun okul içi uyumsuzluğunu desteklediği tespit edilmiştir. Bu çocukların ailelerinde, aile içi yanlış koalisyonların kurulduğu ve aile içi iletişim konusunda ciddi aksaklıkların olduğu görülmüştür.

Ailelerin eğitim düzeylerinin düşük olması sebebiyle çocuklarına akademik başarı, davranış modelleri ya da sosyal hayata uyum konusunda yeterince bilgi veremedikleri, doğal olarak çocukların düşünce ve davranışlarında neyin doğru neyin yanlış olduğunu karar verirken; ya direkt aile içindeki sağlıklı olmayan tutumları rol model almalarına ya da ailelerinden alamadıkları bilgileri elde edebilmek için diğer kaynaklara yönelmelerine sebep olduğu görülmüştür. Bu durumun çocuğu risklere daha da açık hale getirmekte, yanlış arkadaş çevrelerine, farklı çete gruplarına dahil olma arzusunu uyandırmaktadır. Çocuğun bu grupların alt kültürünü benimsemesine, grubun davranış modellerini kendisine rol model olarak almasına sebep olmaktadır. Çocuk ailesinden beklediği ilgi ve bilgiyi bu riskli ortamlarda elde etmeye çalışmaktadır. Ne yazık ki madde bağımlılığı, suça bulaşma, cinsel ilişki kurma, çocuk işçiliği, teknoloji bağımlılığı, akran zorbalığı, şiddet, okul devamsızlığı gibi riskler bu tür arayışlarla çocuğun hayatına girmekte ya da en az bir kere dahi olsa çocukla temas etmektedir. Özellikle bağımlılık konusunda yapılan araştırmalar gösteriyor ki, çocuk arkadaş çevresinde kabul edilme arzusu yüzünden grup içinde madde kullanımını yanlış bulsa dahi reddedememekte, “bir kereden bir şey olmaz” diyerek maddeye bulaşmaktadır.

Çocuğun bu tatmin arayışı, günümüzün en güncel problemlerinden biri olan teknolojinin kullanımı konusunda da ciddi sorunlara sebep olmaktadır. Çocuklar bilgisayar ya da tablet ile uzunca vakit geçirmektedir. Her türlü riske açık sitelere erişim oldukça kolayken ebeveynler bu konuda çocuklarını iyi kontrol edememekte ve sınır koymakta zorlanmaktadır. Örneğin ne yazık ki çocuklar pornoyu cinsel eğitim aracı olarak kullanmaktadır. Çocuk aile içinde alması gereken cinsel eğitimi, ebeveynlerin nasıl bu konuda konuşmaları gerektiğini bilmemelerinden ötürü bu yöntemi kullanarak öğrenmeye çalışmaktadır. Bu da çocuğun porno sektöründe ortaya konulan cinsel ilişki yöntemini öğrenip kopyalamasına, bu ilişki tipini

normalleştirilmesine sebep olmaktadır. Kadına yönelik aşırı şiddet sahneleri içeren bu görüntülere ulaşarak şiddet davranışını öğrenmesine ve kadın erkek toplumsal cinsiyet rollerini kodlamasına, hayatının her evresinde bu kodlamalardan etkilenecek davranışlarını sergilemesine sebep olmaktadır.

Aynı şekilde sosyal medya aracılığıyla yanlış davranış kalıplarını, farklı yaşam tarzlarını görmelerine ve bunu arzu etmelerine sebep olmaktadır. Son dönemde sosyal medyada özellikle ciddi bir narsizim problemi baş göstermiş durumdadır. Bencillik, güzellik, statü, mevki konusunda belli kalıplar “iyi”, “doğru”, “güzel” olarak çocuklara ve gençlere empoze edilmektedir. Çocukların sosyal medyadan yansıyan hayatları ihtişamlı ve ideal olan olarak görüp kendi hayatlarında memnuniyet düzeylerinin gittikçe azalmasına sebep olmaktadır. Çocuğun aile içindeki duygusal rolünün gittikçe maddileşmesi ya da belirsizleşmesi çocuğu bahsedilen risklere daha da itmektir.

Bu çalışma ile ayrıca ailelerin ebeveyn olmaya dair hiçbir eğitim almadıkları, kendilerini bu konuda desteklemek için herhangi bir çaba içerisine girmedikleri, geleneksel yöntemlerle kendi ailelerinden öğrendikleri yetiştirme modelini zamana uyarlayarak kopyaladıkları görülmüştür. Çocuklarını gelişim dönemlerine dair herhangi bir bilgiye sahip olmadan, onların duygu düşünce ve davranışlarını anlamlı bir zemine oturtmadan, arzularını ve beklentilerini anlamadan, farklılıklarını gözetmeden deneyimsel olarak elde ettikleri yetiştirme modeline göre yetiştirdikleri görülmüştür.

Ebeveynler çocuklarıyla kaliteli zaman geçirme konusunda bir algıya sahip olmadan, onları etkin bir şekilde dinleyip birlikte ortak paylaşımlar üretmeden sadece akademik başarıya odaklanmış durumda oldukları görülmüştür. Bugün çocukların kendini ifade etme, özgüven, öz saygı, empati, hoşgörü, çevre bilinci gibi değerler konusunda oldukça sıkıntı çekmesinin alt yapısında onlarla yeterince vakit geçirilmemesi ve etkin bir şekilde dinlenilmemelerinin etkisi büyüktür.

32 haneye sosyal inceleme neticesinde çocuğun velisi olarak daha çok annelerin tanımlandığı, babaların çocuklarının eğitim hayatlarıyla ilgili fazla bilgi sahibi olmadıkları görülmüştür. Babaların çocukların eğitim ve sosyal hayatlarına katılımının annelere göre oldukça düşük olduğu ortaya çıkarılmıştır. Babanın sadece ekonomik bir rol üstlendiği aileye dair geri kalan tüm sorumlulukların anneler üzerinde olduğu tespit edilmiştir. Annelerinde ev içindeki sorumluluklarının fazla olması sebebiyle çocuğu okulda yeterince aktif şekilde takip edemediği görülmüştür. İlgili ebeveyni olan çocukların diğer çocuklara göre daha az davranış problemi olduğu fark edilmiştir. Bu da ebeveynlerin çocuklarıyla nasıl ilişki kurmaları gerektiği konusunda alanında uzman biri tarafından bilgilendirilmelerine ihtiyaç olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Çocuklara sağlıklı olan duygu düşünce ve davranışların öğretilmesinden sorumlu ilk eğitim kurumu ailedir. Aileden sonra ki en önemli sorumluluk ise okuldur. Bu noktada çocuğun bu risklere karşı korunması için aile okul işbirliği şarttır. Bu iş birliğini de kurabilecek disiplin sosyal hizmettir.

Tüm bu bilgiler ışığında ailedeki bu ihtiyaçların ya da sosyal işlevlerinde ortaya çıkan aksaklıkların görülebilmesi ve bu aksaklıklara karşılık gelen çözüm mekanizmalarının hayata geçirilmesi için okullarda sosyal hizmet uygulamasının önemli olduğulaşılmaktadır.

Çocuğu tüm eğitim hayatı boyunca takip edip, olası risklere bulaşmasını engellemenin yolları varken, onu kendi haline bırakıp, desteklemeyip, takip etmeyip, onunla ve çevresiyle ilgilenmeyip, toplumsal ya da hukuksal kurallarla ters düştüğünde ceza mekanizmasını harekete geçirmek adalet bakımından sorgulanması gereken önemli bir olgu.

Son yıllarda dünyanın birçok ülkesinde yapılan çalışmalarda özellikle ilköğretim ve ortaöğretim okullarında risk altındaki çocukların sayılarının hızla arttığı, okullarda akran zorbalığı, yoksulluk, madde kullanımı,

çocuk ihmal ve istismarı, göç, ebeveyn yoksunluğu, okul terki, suça sürüklenme gibi çeşitli ve çok boyutlu sorunlarla karşılaşıldığı gözlenmektedir. Sosyal adaletin sağlanabilmesi için sosyal devletin kaynaklarının bireylere eşit ve hakkaniyetli olarak ulaşması gerekmektedir. Çocukların karşılaşmış oldukları bu riskler çocuğun birçok hakkından etkin şekilde faydalanması önünde engel oluşturmaktadır. Giderek artan bu sorunlar çocukların öğrencilik rollerini, akademik başarılarını ve okula uyumunu olumsuz yönde etkilemekte, okullarda yeni hizmet modellerine duyulan ihtiyacı gündeme getirmektedir. Bu bağlamda; eğitim – öğretim faaliyetlerinin aksamadan sağlıklı bir zeminde yürütülmesi, öğrenci ve ailelerinin desteklenmesi, okul ortamındaki baş gösterecek psikososyal nitelikli krizlere yerinde ve zamanında müdahale edilmesi, risk altındaki öğrencilerin korunabilmesi, öğrenci – aile – öğretmen ve okul yöneticileri arasındaki ilişkilerin güçlendirilmesi, özel gereksinimli çocuklarla mesleki çalışmaların yürütülmesi vb. okullardaki sosyal hizmet uygulamalarına duyulan ihtiyaç da gün geçtikçe belirginleşmektedir (Alptekin, Akbaba, 2018:1). Toplumla faydalı bir vatandaş yetiştirmenin yolu çocuk refahından geçmektedir. Çocuk refahının en önemli ayağı ise okul sosyal hizmeti olduğulaşılmaktadır.

Kaynakça:

1. Alptekin, K., Akbaba, O. (2018), "Okul Sosyal Hizmeti Projesi" Genel Değerlendirme Raporu, Konya Aile Ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü.
2. Balcı, A. (2016), *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik ve İlkeler*, Pegem Akademi, Ankara.
3. Duman, N. (2014), *Okul Sosyal Hizmetinin Tanımı, Kapsamı Ve Çocuk Koruma Sistemi İçindeki Yeri*, Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Yayını, Ocak-Haziran/Temmuz-Aralık, 1-7.
4. Duman, N. (2014), *Türkiye'de Dünden Bugüne Okul Sosyal Hizmet, Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Yayını*, Ocak-Haziran/Temmuz-Aralık, 29-37.
5. Duman, N. (2001), *Türkiye İçin Yeni Bir Sosyal Hizmet Alanı Olan Okul Sosyal Hizmetinin Kapsamı ve Sosyal Hizmet Mesleği İçindeki Yeri*, A. M. Aktaş, (Ed.), Prof. Dr. Nihal Turan'a Armağan: Sosyal Hizmette Yeni Yaklaşımlar ve Sorun Alanları içinde Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayın No: 008, Ankara, 91-102.
6. Duman, N., Dölek, B. Ö., Çifçi E. G., Karakuş, B., Aktan, M. C. (2014), *Milli Eğitim Bakanlığı'nda Sosyal Hizmet Mesleği Ve Okul Sosyal Hizmetinin Görev Ve Sorumlulukları Raporu*, Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Yayını, Ocak-Haziran/Temmuz-Aralık, 8-19.
7. Dupper, D., Forrest-Bank, S. ve Lowry-Carusillo, A. (2015). Experiences of religious minorities in public school settings: findings from focus groups involving muslim, jewish, catholic, and unitarian universalist youths. *Children & Schools*, 37/1, 37-45.
8. Karakaş, B., Çevik, Ö. (2016), "Çocuk Refahı: Çocuk Hakları Perspektifinden Bir Değerlendirme" Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 18/3 (2016) 887-906.
9. Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) (2001), *Millî Eğitim Bakanlığı Rehberlik Ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği*, 24376, 05.03.2019 tarihinde; https://orgm.meb.gov.tr/alt_sayfalar/mevzuat/Milli%20E%20C4%9Fitim%20Bakanl%C4%B1%20Rehberlik%20ve%20Psikolojik%20Hizmetler%20Y%C3%B6netmeli%C4%9Fi.htm adresinden alınmıştır.
10. Nadir, U. (2014), *Sosyal Hizmet Uzmanının Rollerini Çerçevesinde Okul Sosyal Hizmeti Ve Ekip Çalışması*, Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Yayını, Ocak-Haziran/Temmuz-Aralık.
11. Nadir, U., Aktan, C. M. (2015), *Okul Sosyal Hizmeti Ve Okul Sosyal Hizmet Uzmanının Rollerine İlişkin Bir Tartışma: Kurgusal Bir Vaka Sunumu*, Sağlık ve Toplum Dergisi, 25(3),78-88.
12. Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği (2016-2017), "Okul Sosyal Hizmet Uzmanı Mesleki Çerçeve" Çalıştay Raporu, Ankara.
13. Yeşilkayalı, E., Meydan, S. (2017), "Bir Ortaokul Özelinde Okul Sosyal Hizmeti İhtiyacının Belirlenmesi", Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 5, Sayı: 53, Eylül 2017, s. 206-221.

Evaluation of School Social Work Application Area: Further Expansions and Insights

Authors **Burcu Gunduz,**

Post-graduate student of the Department of Social Work of Sakarya University. E-mail: burcugunduz@hotmail.com

Abulfaz Süleymanov,

Prof. Dr. Faculty of Social Sciences of Uskudar University.
E-mail: abulfaz.suleymanov@uskudar.edu.tr

Abstract Schools are very important educational institutions in terms of the child's development at all levels, their upbringing, allowing them to become parts of the society as a qualified labor force, and their socialization process. For this reason, it is necessary to deal with children's biopsychosocial problems and embrace multidisciplinary approaches in solving those problems by collaborating with their families and supporting the areas of development. Social worker's presence in such a multidisciplinary team is crucial for the welfare of children. The type of social work that takes place in schools aimed at children's welfare corresponds to "school social work" in the literature. This study provides information about the definition and extent of school social work, briefly touches upon its chronology and position in the World, and evaluates the results of field experiences and social analyses made in the households of 32 children from a secondary school in Kirazlı neighborhood in Üsküdar, İstanbul. In the light of the findings, it is put forth again by this study that school social work application must be carried into effect as soon as possible to be able to see the needs in families or the flaws in social functions and to put the necessary solution mechanisms into practice.

Keywords School Social Work, Children's Welfare, Risk, Social Justice.

DOI: 10.32906/AJES/683.2018.04.25

To cite this article: Gunduz B., Suleymanov A. (2018) *Evaluation of School Social Work Application Area: Further Expansions and Insights*. Azerbaijan Journal of Educational Studies. Vol. 685, Issue IV, pp. 11–25.

Article history

Received: 11.11.2018; Accepted: 10.12.2018